

DR BARBARA PĘDZICH

BŁĘDY FLEKSYJNE

Materiał opracowano w ramach projektu *Pilotaż nowych egzaminów maturalnych*,
Działanie 3.2. Rozwój systemu egzaminów zewnętrznych,
Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty,
Program Operacyjny Kapitał Ludzki.

Uwagi wprowadzające

Analiza kilkudziesięciu wypracowań maturalnych pokazuje, że błędy fleksyjne są w nich najrzadziej spotykanym typem błędów językowych. Te, które się zdarzają, wymagają jednak od oceniającego dużej uwagi i znajomości normy fleksyjnej. Odznacza się ona bowiem wieloma wyjątkami w zakresie odmiany pojedynczych słów lub niewielkich grup wyrazów. Do zilustrowania błędów fleksyjnych w niniejszym opracowaniu posłużyły fragmenty prac uzyskanych w wyniku pilotażu zadań maturalnych z języka polskiego, a także przykłady z własnych materiałów autorki oraz wypracowania uczniów dostępne w zbiorach internetowych.

Przedmiotem pierwszej części poniższego opracowania są podstawowe typy rażących błędów fleksyjnych.

Za **rażące błędy fleksyjne** należy uznać takie odstępstwa od wzorcowej normy fleksyjnej współczesnej polszczyzny, które odznaczają się jedną z poniższych cech:

- a) dotyczą wyrazów powszechnie znanych, często używanych i odnoszących się do codziennych realiów;
- b) utrudniają właściwą interpretację tekstu lub budzą skojarzenia niezgodne z intencją nadawcy.

Poniżej podano typy rażących błędów fleksyjnych w obrębie poszczególnych części mowy. Każdy typ błędu zilustrowano przykładami form, które należy uznać za rażące odstępstwa od normy językowej. W wielu miejscach zawarto również uwagi poprawnościowe dotyczące najczęstszych wyjątków fleksyjnych.

W drugiej części zestawiono przykłady błędów, których nie powinno się traktować jako rażącego naruszenia normy.

Oczywiście nie sposób przewidzieć wszystkich błędów, które mogą się znaleźć w pracach uczniów. Poniższe zestawienie należy zatem traktować jedynie jako podstawę do oceny podobnych błędów znalezionych przez oceniającego.

Rażące błędy fleksyjne

Błędy w zakresie fleksji rzeczowników pospolitych

Przypisanie rzeczownikowi niewłaściwego rodzaju gramatycznego, np.:

- * *Należy pamiętać, że ważną **komponentą** takich wierszy jest element zaskoczenia czytelnika.*
- * *Zachodzące słońce można porównać do rumianego jabłka albo dojrzałego **pomarańcza**, gdy tymczasem poeta porównuje je do twarzy dziecka.*
- * *Konrad przebywa we **więźniu** w towarzystwie przyjaciół, którzy, tak jak on, są oskarżeni w procesie filomatów i filaretów.*

Od ustalenia właściwego rodzaju rzeczownika zależy trafny wybór wzorca odmiany. Przypisanie rzeczownikowi niewłaściwego rodzaju pociąga więc za sobą błędną odmianę tego wyrazu w przypadkach zależnych. Na przykład użycie w M. lp formy **(ten) więzień* (w znaczeniu ‘więzienie’) zakłada wybór takich form, jak *(tego) więźnia*, *(o tym) więźniu*. (W wypadku omawianego rzeczownika jest to rażące także z tego względu, że wymienione formy są właściwe innemu rzeczownikowi: *więzień* ‘ktoś pozbawiony wolności’).

Wybór niewłaściwej postaci mianownika liczby pojedynczej, np.:

- * *Bohater „Niekończącej się opowieści” to prawdziwy **mol** książkowy, godzinami przesiadujący w szkolnej bibliotece.*
- * *Relacja między bohaterkami przypomina mi trochę sytuację z filmu Czarny **łabędź**, opartym na podobnej intrydze.*
- * *Ukazana na obrazie **boginia** w jednej ręce trzyma włócznię, a w drugiej hełm.*
- * ***Ideja** pracy organicznej pojmowana była jako służenie państwu, o które trzeba dbać jak o żywy organizm.*
- * *Pan Tadeusz to polska **epopea** narodowa, opowiadająca o ważnych dla nas wydarzeniach.*

Użycie niepoprawnej formy mianownikowej może dotyczyć również innych rzeczowników, por. np. takie błędne formy, jak: **gałęź*, **widnokrąg*, **żołędź*, **swetr*, **mysza*, **wsza*, **kontrol*, **gospodynia* (popr.: *gałąź*, *widnokrąg*, *żołędź*, *sweter*, *mysz*, *wesz*, *kontrola*, *gospodyni*).

Wybór niewłaściwej końcówki fleksyjnej

▪ dopełniacz lp

Błędów polegających na wyborze niewłaściwej końcówki D. lp (najczęściej *-a* zamiast *-u* w wypadku rzeczowników męskich) zazwyczaj nie należy traktować jako rażących (zob. *Nierazące błędy fleksyjne*, p. 1).

Wyjątkiem są dwie sytuacje. Po pierwsze, jako rażące powinno się ocenić błędne formy rzeczowników bardzo dobrze znanych i często używanych, por. **pociąga*, **samochoda*, **mioda*. Po drugie, za rażące należy uznać błędy, które mogą powodować niewłaściwą interpretację zdania. Przykładem jest użycie formy **zamka* zamiast **zamku* w odniesieniu do rzeczownika oznaczającego budowlę, nie zaś rodzaj zamknięcia:

*Błąkał się więc po lesie przez całą noc, ale na próżno – nie mógł trafić do zamka.

W wypadku rzeczowników żeńskich trudność mogą sprawiać końcówki: *-i*, *-ii*, *ji*. Błędy popełnione w tym zakresie (np. **ziemii*, **symfoni*) są jednak błędami ortograficznymi, a nie fleksyjnymi – nie będą zatem przedmiotem niniejszego opracowania (zob. ustalenia Rady Języka Polskiego dotyczące błędów ortograficznych: http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1101:ustalenia-dotyczce-bdow-ortograficznych&catid=54:zespo-dydaktyczny&Itemid=66).

▪ celownik lp

Błędy polegające na wyborze niewłaściwej końcówki C. lp dotyczą najczęściej rzeczowników męskich. Większość z nich przyjmuje końcówkę *-owi*, jest jednak niewielka grupa wyrazów mających końcówkę *-u* (*Bóg*, *brat*, *chłopiec*, *chłop*, *diabeł*, *książę*, *ksiądz*, *ojciec*, *pan*, *świat*, *kot*, *lew*, *pies*). Zasada przydziału tych końcówek jest przejrzysta, dlatego wybór końcówki *-u* zamiast *-owi* (lub *-owi* zamiast *-u*) powinien być traktowany jako rażący błąd fleksyjny, por.:

- * *Wokulski bowiem w tym czasie jest już znanym i poważanym kupcem, obraca wielkimi sumami dzięki handlu z Rosją.*
- * *Faust sprzedał duszę diabłowi za bogactwo, młodość i czarodziejską moc.*
- * *Chłop musiał być wręcz bezwzględnie posłuszny swojemu panowi.*
- * *Kmicic zdał sobie sprawę, że popełnił błąd przyrzekając wierność księciowi.*
- * *Opisanemu przez Szymborską kotowi jest smutno w opuszczonym, pustym mieszkaniu.*

Przykładami podobnych błędów rażących są formy: **bratowi*, **chłopcowi*, **chłopowi*, **księdzowi*, **ojcowi*, **lwowi*, **psowi*, a także **dniu*, **koniu*, **kozłu*, **pniu*, **rysiu* itp. Należy

jednak zwrócić uwagę, że pewne rzeczowniki przyjmują obocznie obie końcówki, por. *kwiatowi – kwiatu, katowi – katu, orłowi – orłu, osłu, rzad. osłowi.*

▪ biernik lp

Błędy dotyczące form B. lp polegają zwykle na przypisaniu rzeczownikowi męskiemu formy biernika równej dopełniaczowi, podczas gdy rzeczownik ten ma biernik równy mianownikowi. Tego rodzaju błędy należy uznać za rażące tylko wtedy, gdy dotyczą rzeczowników powszechnie znanych, używanych na co dzień (np. **buta, *kwiatka, *gwoździa, *długopisa*), por.:

- * *Nadepnęła **kwiatka** tylko po to, żeby zrobić na złość koleżance, o którą była zazdrosna.*
- * *W końcu nie tylko jemu Półwysep Apeniński przypomina wielkiego **buta**.*

Razi także używanie form biernika równych mianownikowi w wypadku rzeczowników mających biernik równy dopełniaczowi, np.: **Tańczyli swój ostatni walc, *Codziennie grała w tenis.* Ponadto trzeba zwrócić uwagę na wyjątkowo dużą liczbę rzeczowników przyjmujących obocznie obie formy (np. *ogórek – ogórka, pomidor – pomidora, cukierek – cukierka, pączek – pączka* itp.).

▪ narzędnik lp

Rażącym błędem jest używanie zakończeń *-kem, -gem* zamiast *-kiem, -giem* w wyrazach zakończonych na *-k, -g.*, por.:

- * *Gdy strzelec stał nad **brzegem** rzeki, ujrzał unoszącą się nad wodą Świteziankę.*
- * *Siedząc na Judahu skale, nie mógł nacieszyć się **widokem**, który natchnął go do napisania sonetu.*
- * *Wokulski był po części pozytywistą, a po części **romantykem**.*

Tego rodzaju błąd ma podłoże gwarowe: wynika z typowego dla gwar mazowieckich mylenia grup *ke* i *kie* oraz *ge* i *gie*.

▪ miejscownik lp

Niewłaściwy wybór formy miejscownika zdarza się stosunkowo rzadko. Przykładami rażących błędów są formy wyróżnione w poniższych zdaniach:

- * *Mówi o Bogu, o miłości, o rodzinnym **domie**, o ukochanej lipie, a także o sobie samym.*

- * *Balladyna wydawała się być osobą bez skrupułów, ale w rzeczywistości nie mogła zapomnieć o złe, które wyrządziła.*
- * *Wyraz ten za każdym razem zapisany jest w **cudzysłowiu**, a więc autor nie rozumie go dosłownie.*

■ mianownik lm

Zob.: *Nierazące błędy fleksyjne*, p. 2.

■ dopełniacz lm

Niewłaściwy wybór formy D. lm zdarza się przede wszystkim w wypadku rzeczowników męskich zakończonych spółgłoską miękką lub stwardniałą. Rzeczowniki te przyjmują końcówkę *-ów* lub *-i (-y)*. Jako rażące naruszenie normy należy traktować przypisanie końcówki *-i* lub *-y* rzeczownikom, które mają wyłącznie końcówkę *-ów*. Użycie takich niepoprawnych form w pracach uczniów zdarza się dość często, por.:

- * *Uczył się on przecież od swoich największych **mistrz** – Sokratesa i Platona.*
- * *Jako ludzie żyjący już w innej, nowej rzeczywistości, nie mogli pojąć zachowania i dziwnych **zwyczaj** swoich dziadków i babć.*
- * *Mikołaj Rej uważa, że zarówno kler, jak i szlachta wykorzystują chłopów do swoich własnych **celi**.*
- * *Bowiem któż z nas nie pamięta **styl** architektonicznych greckich kolumn, czy filozofii.*
- * *Poniatowski był najbardziej oświecony z **króli** Polski – bardzo ważna była dla niego sztuka, na której się zresztą dobrze znał.*

Innymi przykładami rażąco błędnych postaci D. lm są formy: **kocy, *kolcy, *materacy, *pajacy, *palcy, *sztuńcy, *widelcy, *królewicy* itp.

Tak samo rażące jest użycie błędnych form rzeczowników zakończonych na *-anin*. Uwaga ta dotyczy zarówno użycia form bezkońcówkowych zamiast form z końcówką *-ów* (lub odwrotnie), jak i tworzenia niepoprawnego zakończenia *-aninów*, por. np. następujące formy: **dominikan, *dominikaninów, *poganów, poganinów, *chrześcijanów, *chrześcijaninów, *dworzanów, *dworzaninów, *ziemianów, *ziemianinów*. Do tej grupy błędów rażących należą też niepoprawne formy nazw mieszkańców, np.: **paryżanów, *Indianów, *Słowianów, *warszawianów, *krakowianinów*.

Użycia niepoprawnych form D. lm rzeczowników żeńskich nie należy traktować jako błędów rażących (zob.: *Nierazące błędy fleksyjne*, p. 3). Rażącym błędem jest natomiast używanie

bezkońcówkowych form rzeczowników rodzaju nijakiego, które przyjmują w D. lm końcówkę *-ów*, np. **for (internetowych), *plótn, *piętr* zamiast *forów, plócien, pięter*.

Przypomnijmy ponadto, że w niniejszym opracowaniu pomijamy błędy dotyczące form D. lm rzeczowników żeńskich zakończonych na *-ia, -ja*. Błędy popełniane w tym zakresie – tak samo jak niepoprawne formy D. lp tych rzeczowników – są bowiem błędami ortograficznymi (por. uwagi dotyczące D. lp).

▪ celownik lm

Przypadek ten nie sprawia kłopotów poprawnościowych – w C. lm wszystkie rzeczowniki przyjmują końcówkę *-om*.

▪ biernik lm

Rażącym błędem jest używanie form biernika równych mianownikowi w wypadku rzeczowników męskożywotnych, np. (*widzę*) **psów, *koni, *kotów*.

▪ narzędnik lm

Za rażący błąd należy uznać wybór końcówki *-ami* w grupie rzeczowników z wyłączną końcówką *-mi*. Takie rozstrzygnięcie wynika z tego, że końcówka *-mi* (jako jedyna poprawna) przysługuje jedynie małej grupie rzeczowników, a mianowicie wyrazom: *brat, gość, koń, ksiądz, liść, pieniądz, przyjaciel, dziecko, ludzie, kość, nić*. Niepoprawne formy **braciami, *gościami, *koniami, *księżami, *liściami, *pieniądzami, *przyjacielami, *dzieciami, *ludźiami, *kościami, *niciami* są zatem wyjątkowo rażącym naruszeniem normy fleksyjnej, por.:

- * *Został wykorzystany przez Izabelę, która była zainteresowana tylko jego majątkiem i **pieniądzami**.*
- * *Ratując życie zmywa z siebie poczucie winy, iż nie zginął razem ze swoimi **przyjacielami**.*
- * *Poetka porównuje taką sytuację z **liściami**, które bez własnej woli tracą życie i spadają z drzewa.*

Dodajmy, że niektóre rzeczowniki mogą przyjmować obocznie obie końcówki, np. *gwoździami – gwoźdźmi, dłoniami – dłońmi, gęsiami – gęśmi, saniami – sańmi, gałęziami, rzad. gałęźmi*.

Innego typu rażącym błędem polegającym na wyborze niewłaściwej postaci N. Im jest użycie form z końcówką *-amy* (błąd ten ma podłoże gwarowe), np. **pisarzamy*, **stołamy*, **wierszamy*.

▪ miejscownik Im

Wszystkie rzeczowniki pospolite przyjmują w Ms. lp końcówkę *-ach*, nie spotyka się zatem błędów związanych z użyciem niewłaściwej formy tego przypadku (por. jednak uwagi dotyczące odmiany nazw *Niemcy*, *Węgry*, *Włochy*).

Wybór niewłaściwej postaci tematu fleksyjnego

Błędy popełniane w tym zakresie dotyczą uwzględniania oboczności w odmianie rzeczowników. Za rażąco niepoprawne należy uznać formy Ms. lp, w których nie uwzględniono koniecznych wymian głoskowych, np.: **o aniole*, **o kwiecie*, **o jaździe*, **w gniaździe* (popr.: *o aniele*, *o kwiecie*, *o jeździe*, *w gnieździe*), por.:

- * *Wszyscy znają legendy o **kwiecie** paproci, który zakwitał tylko raz w roku i miał zapewniać bogactwo i szczęście osobie, która go znajdzie.*
- * *Hiperbolizację **cnót** Urszuli można także zaobserwować w *Trenie III* czy *VI*.*
- * *Gdybyśmy posłuchali rad i **przestrogi** poety, to może byśmy uniknęli takich pomyłek?*

Na uwagę zasługują też rzeczowniki nijakie zakończone na *-ę*, które mają w odmianie temat poszerzony o dodatkową cząstkę, np. *brzenię* – (*tego*) *brzemienia*, (*te*) *brzemiona*, *znamię* – (*tego*) *znamienia* – (*te*) *znamiona*. Niezachowanie tej cząstki w odmianie należy uznać za rażący błąd, por.:

- * *Dokładnie tak samo musiał się czuć Raskolnikow, który nie mógł znieść straszliwego **brzemia** swojej winy.*
- * *Udała się do Popiela z prośbą o usunięcie **znamia** z czoła i uciekła po zaproponowaniu przez niego wskrzeszenia zabitej Aliny.*

Błędy w zakresie fleksji nazw własnych

Błędna odmiana nazwiska lub nieodmianianie nazwiska, któremu można przypisać wzorzec odmiany, np.:

- * *Pokój zawarty w 1411 roku został wymuszony na **Jagielle** niepewną sytuacją polityczną Polski (popr.: Jagielle).*
- * *Mam wrażenie, że utwory **Fredra** spełniają wszystkie trzy wymienione w temacie warunki (popr.: Fredry).*
- * *Z „Epilogu” dowiadujemy się też, jak wielką nadzieję na odzyskanie niepodległości Polacy wiązali z **Bonapartym** (popr.: Bonapertem).*
- * *Oczywiście mowa o powieści „W 80 dni dookoła świata” autorstwa Juliusza **Vernego** (popr.: Verne’a).*
- * *Przypominają mi one trochę postacie z obrazów **Picasso** (popr.: Picassa).*

Niewłaściwa odmiana nazwisk lub brak odmiany nazwisk, które podlegają deklinacji, powinny być zwykle traktowane jako rażące odstępstwo od normy fleksyjnej. Uwaga ta odnosi się zarówno do nazwisk rodzimych, jak i obcych. Większość nazwisk, które pojawiają się w pracach uczniów, to nazwiska autorów znanych dzieł literackich czy też bohaterów lektur, są to zatem nazwiska dobrze znane. Jedynie w wypadku, gdy uczeń użyje niepoprawnej formy mniej znanego nazwiska obcego, można taki błąd uznać za nierażące naruszenie normy językowej (zob. *Nierażące błędy fleksyjne*, p. 5).

Uwaga: niepoprawne użycie apostrofu w zapisie nazwisk (np. **Hemingway’a*, **Einstein’a*) nie jest błędem fleksyjnym, lecz ortograficznym.

Błędna odmiana nazwy geograficznej lub nieodmianianie nazwy, której można przypisać wzorzec odmiany.

Jeżeli błąd w odmianie nazwy geograficznej dotyczy nazwy rodzimej, należy go ocenić jako rażący, por.: **(mieszkał) w Zakopanym*, **(pochodził) z Kołobrzega*.

Błędy w odmianie nazw obcych z reguły powinny być traktowane jako nierażące (zob. *Nierażące błędy fleksyjne*, p. 6) – z dwoma wyjątkami.

Po pierwsze, powyższa uwaga nie dotyczy nazw obcych zakończonych na *-a* (np. *Alaska*, *Australia*, *Genewa*, *Litwa*). Trudno sobie wyobrazić błędną odmianę takich nazw, tym bardziej więc trzeba ją uznać za rażącą.

Po drugie, jako rażąca należy potraktować błędną odmianę nazw *Niemcy*, *Węgry* i *Włochy*, które w miejscowniku przyjmują końcówkę *-ech* (w odróżnieniu od wszelkich innych rzeczowników, mających w Ms. Im końcówkę *-ach*). Formy typu **w Niemcach*, **na Węgrach*, **we Włochach* są rażące nie tylko dlatego, że naruszają regułę fleksyjną dotyczącą jedynie tych trzech wyrazów, lecz również z tego z powodu, że są tożsame z odpowiadającymi im nazwami mieszkańców: **Porzucił wszystkie swoje sprawy we Włochach i wyjechał, aby ratować swój kraj*. W niektórych zdaniach może to nawet sprzyjać dwuznacznej interpretacji lub przynajmniej budzić niezamierzone skojarzenia, por.: **Andrzej Stasiuk jeździ więc po Węgrach i obserwuje zwyczaje ludzi*; **Przez całe wakacje wypoczywały na Węgrach, nad jeziorem Balaton*.

Błędy w zakresie fleksji czasowników

Używanie niewłaściwej postaci bezokolicznika, np.:

- * Trzeba **wziąć** pod uwagę niełatwą sytuację, w jakiej się znalazł doktor Judym.
- * Ale gdy pomagała Bohatyrowiczom **źnąć** zboże, po raz pierwszy od lat czuła się szczęśliwa.

Do najczęściej spotykanych błędnych postaci bezokolicznika należą (oprócz przykładów wyróżnionych w powyższych zdaniach) takie formy, jak: *nienawidzieć, *lubieć, *pnąć się, *zapnąć, *przyznąć, *przeklnąć, *schuć, *styc, *pęc (zamiast: nienawidzić, lubić, piąć się, zapiąć, przypiąć, przekląć, schudnąć, stygnąć, pęknąć). Wszystkie te formy należy ocenić jako rażące błędy fleksyjne. Warto jednak podkreślić, że nie zawsze błędy popełnione w tym zakresie powinny być uznane za rażące – zob. *Nierażące błędy fleksyjne*, p. 7.

Odmiana czasowników zakończonych na -ać wg niewłaściwego wzorca, np.:

- * Były to wierzenia prostych ludzi, którzy wierzyli, że Bóg **ukara** winnych, a ich nagrodzi.
- * Przecież kobieta, która **depta** jego szczęście, wcale nie zasługuje na takie uczucie.

Innymi przykładami rażących błędów tego typu są formy: *gwizda, łga, ora, ssa, szepta, trzymie, żebra (zamiast: gwizdże, łże, orze, ssie, szepcze, trzyma, żebrze).

Niepoprawna odmiana czasowników o zakończeniu -ywać, np.:

- * Jan Andrzej Morsztyn **porównywa** człowieka zakochanego do nieboszczyka.
- * Uważam, że podane przez Janusza Pelca argumenty są w pełni **przekonywujące**.

Niewłaściwą odmianę czasowników zakończonych na -ywać (w tym również tworzenie form imiesłowowych z zakończeniem *-ywujący) należy ocenić jako rażący błąd fleksyjny. Oprócz wyróżnionych wyżej form można wymienić jeszcze takie przykłady błędów, jak: *dorównywa, *dokonywa, *oddziaływa, *wykonywa, *zrównywa, a także formy typu *dorównywujący, dokonywujący itp.).

Używanie niepoprawnych form 1. os. lp czasu przeszłego rodz. męskiego

Do takich form należą przede wszystkim błędne postaci czasowników z *-ę-* zamiast *-ą-*, np. **zaczęłem*, **przyjąłem*, **wziąłem* itp., a także niepoprawna forma **przyszłem*. W pracach maturalnych znajdzie się zapewne niewiele tego rodzaju błędów, jeśli jednak zostaną zauważone przez oceniającego, powinny być uznane za rażące.

Używanie niepoprawnych form czasu przeszłego rodz. żeńskiego

Przykładem takiego błędu jest używanie pewnych form bezkońcówkowych, oznaczających zwykle czynności jednokrotne, np.: **dmuchła*, **dźwigła*, **kopła*, **krzykła*, **poślizła się*, **trzasła*, **wrzasła*, **zamkła* (zamiast: *dmuchnęła*, *dźwignęła* itp.).

Nieuwzględnianie wymian głoskowych w odmianie czasowników

Rażące błędy tego rodzaju dotyczą przede wszystkim form liczby mnogiej, np. **przyniesą*, **gnietą*, **bierą*, **upletą*, **zawiezą*.

Używanie w 3 os. lm form z głośką miękką w wypadku czasowników zachowujących w odmianie głośkę twardą (lub odwrotnie)

Chodzi o takie formy, jak: **rwią*, **odezwia się*, **zwią się*, **tluczą*, **kłamą*, które również należy traktować jako błędy rażące.

Używanie skróconych postaci czasowników *umieć* i *rozumieć* w 3 os. lm czasu teraźniejszego, por.:

- * *Młode pokolenia nie rozumia już języka swoich przodków.*
- * *Bohaterowie nie umia sobie poradzić z codziennymi problemami.*

Wyróżnione formy są rażącym naruszeniem normy fleksyjnej.

Błędy w zakresie fleksji pozostałych części mowy

Błędy w odmianie przymiotników

- niepotrzebne wymiany głoskowe w męskoosobowych formach przymiotników, np.:

Wszyscy trzech byli przecież młodzi, **śmieli, odważni i gotowi zmieniać świat.*

Formy takie jak **śmieli*, a także **posmutnieli*, **oszaleli* (zamiast: *śmiali*, *posmutniali*, *oszalali*) należy ocenić jako rażące naruszenie normy językowej. Warto zwrócić uwagę na to, że druga i trzecia z przytoczonych form są tożsame z formami 3. os. Im czasu przeszłego czasowników (*oni posmutnieli*, *oni oszaleli*), przez co zakłócają komunikatywność tekstu.

- błędne stopniowanie, np.:

Alina miała spokojny, dobry charakter, była **bardziej delikatniejsza od siostry.*

W przytoczonym zdaniu zastosowano jednocześnie dwa sposoby stopniowania (syntetyczny i opisowy). Tego rodzaju odstępstwo od normy językowej jest rażącym błędem.

Błędy dotyczące stopniowania mogą również polegać na użyciu niepoprawnej formy syntetycznej, por. np.: **bystrzy*, **częściejszy* (zamiast *bystrzejszy*, *częstszy*). Takie błędy również należy uznać za rażące. Podobnie powinno się ocenić opisowe stopniowanie bardzo dobrze znanych i często używanych przymiotników, które stopniują się wyłącznie syntetycznie, por. formy typu: **bardziej dobry*, **najbardziej ładna* (zamiast *lepszy*, *ładniejsza*).

Błędy w odmianie liczebników

Za rażące można uznać jedynie błędy mocno zniekształcające właściwą postać liczebnika, np.

*dwiestu zamiast *dwustu* czy **czterdziestoro* zamiast *czterdzieścioro*.

Błędy w odmianie zaimków

Za rażące odstępstwo od normy fleksyjnej powinno być uznane użycie formy *te* jako postaci rodzaju nijakiego (zamiast poprawnej w tym wypadku formy *to*), np. **te opowiadanie*, **te słowo* zamiast *to opowiadanie*, *to słowo*.

Nierażące błędy fleksyjne

Pozostałe odstępstwa od normy fleksyjnej – nieuwzględnione w powyższej klasyfikacji i niewynikające z przyczyn wspomnianych w uwagach wstępnych – należy ocenić jako **nierażące**. Trudno wskazać konkretne typy takich błędów, gdyż zazwyczaj nie tworzą one jednej, zamkniętej grupy. Do nierażących błędów fleksyjnych, które mogą wystąpić w pracach maturalnych, można zaliczyć m.in. następujące odstępstwa od normy językowej.

1. Użycie niepoprawnych form D. lp większości rzeczowników

Błędy polegające na wyborze niewłaściwej końcówki D. lp dotyczą przede wszystkim rzeczowników męskich. Rozstrzygnięcie, czy należy wybrać końcówkę *-a* czy *-u* (czy też obie) jest w wielu wypadkach trudne, ponieważ zasady wyboru tych końcówek są skomplikowane i dopuszczają wiele wyjątków. Błędów popełnianych w tym zakresie (najczęściej wyboru *-a* zamiast *-u*) zazwyczaj nie należy traktować jako rażących (por. np. **bursztyna*, **wersa*, **punkta* zamiast *bursztynu*, *wersu*, *punktu*). Trzeba jednak mieć na uwadze dwa wyjątki, opisane w części *Rażące błędy fleksyjne*.

2. Użycie niepoprawnych form M. lm rzeczowników

W wypadku rzeczowników męskich zdarza się wybór końcówki *-owie* zamiast *-y*, *-i* lub *-e* (np. **cesarzowie*, **premierowie*). Właściwą ocenę tego rodzaju błędów utrudnia niewątpliwie duża liczba rzeczowników przyjmujących obocznie różne końcówki (np. *romanse* – *romansy*, *bliźniacy* – *bliźniaki*, *chłopaki*, rzad. *chłopacy*). Wiele oboczności można zaobserwować również w odmianie rzeczowników żeńskich (por. *postacie* – *postaci*, *garście* – *garści*, *przepaście* – *przepaści*, *baśnie*, rzad. *baśni*, *plcie*, rzad. *plci*, *pięści*, rzad. *pięście*). Wybór niewłaściwej formy M. lm należy w związku z tym uznać za nierażące naruszenie normy językowej.

3. Użycie niepoprawnych form D. lm rzeczowników żeńskich

Wahania poprawnościowe wiążą się z tym, że część rzeczowników żeńskich przyjmuje formy bezkońcówkowe, a część – formy z końcówką *-y* (por. *chwil*, *hal*, *niedziel*, *nowel*, ale: *butli*, *dziupli*, *pętli*). Liczne są też wyrazy, które mają dwie oboczne formy (np. *tarcz* – *tarczy*, *pomarańcz* – *pomarańczy*, *szabli* – *szabel*, *kropli* – *kropel*). Ze względu na te trudności

niepoprawne formy D. Im rzeczowników żeńskich nie powinny być oceniane jako rażące błędy fleksyjne.

4. Odmiana rzeczownika pospolitego, któremu nie można przypisać wzorca odmiany

Tego typu błędy (np. odmienianie takich rzeczowników, jak *boa*, *graffiti*, *kakao*, *wideo*) zdarzają się rzadko. Jeśli pojawią się w pracach maturalnych, należy je uznać za nierażące odstępstwa od normy językowej.

5. Błędna odmiana (lub nieuzasadniony brak odmiany) mniej znanych nazwisk

Wprawdzie błędy w zakresie odmiany nazwisk uznaje się zwykle za rażące naruszenie normy (por. *Rażące błędy fleksyjne*), jednak łagodniej należy ocenić błędy dotyczące odmiany nazwisk rzadziej używanych, zwłaszcza obcojęzycznych (np. nazwisk mniej znanych lub rzadko omawianych autorów, bohaterów literackich czy postaci historycznych i współczesnych), por. *(*obrazy*) *Bacciarelliego*, *z *Remarque'em*, *(*poglądy*) *Nietzsche*, zamiast: (*obrazy*) *Bacciarellego*, z *Remarkiem*, (*poglądy*) *Nietzschego*.

6. Błędna odmiana (lub nieuzasadniony brak odmiany) większości obcych nazw geograficznych

Odmiana obcych nazw miejscowych, zwłaszcza rzadziej używanych, może sprawiać uczniom trudności, dlatego też zwykle powinna być traktowana jako nierażące odstępstwo od normy fleksyjnej. Wyjątkiem są nazwy obce zakończone na *-a*, a także nazwy *Niemcy*, *Węgry* i *Włochy* (zob. *Rażące błędy fleksyjne*).

7. Używanie niewłaściwej postaci niektórych bezokoliczników

Niektóre niepoprawne postaci bezokoliczników spotykane są wyjątkowo często. Na przykład takie formy, jak *wymyśleć, *domyśleć się, *zmyśleć, *obmyśleć są wprawdzie odstępstwem od normy fleksyjnej, ale można je potraktować jako błędy nierażące.

8. Tworzenie form czasu przyszłego złożonego dla czasownika *potrafić*

Należy tolerować formy czasu przyszłego złożonego utworzone od czasownika *potrafić*, mianowicie **będzie potrafić*, **będę potrafił*, **będą potrafiły* itp. Wprawdzie słowniki poprawnej polszczyzny i inne wydawnictwa normatywne uznają te formy za niepoprawne i zalecają użycie w czasie przyszłym formy tożsamej z formą czasu teraźniejszego, czyli *potrafię* (np. *Za tydzień potrafię to zrobić*), jednak używanie form typu *będę potrafić* jest wyjątkowo częste i nie powinno być traktowane jako rażący błąd.

9. Błędy w odmianie większości liczebników

Opanowanie wzorcowej odmiany liczebników, zwłaszcza wielowyrazowych, może sprawiać uczniom dużo trudności. W zasadzie większość błędów popełnionych w tym zakresie należy potraktować jako nierażące naruszenie normy fleksyjnej (por. jednak przykłady typu **dwiestu*, **czterdziestoro* w części opracowania dotyczącej rażących błędów fleksyjnych).

10. Użycie formy zaimka *tą* w B. lp

Najczęściej zauważanym błędem w odmianie zaimków jest użycie formy **tą* (zamiast *tę*) w B. lp, np. **Napisał tą książkę*. Trzeba jednak podkreślić, że norma użytkowa współczesnej polszczyzny dopuszcza użycie wymienionej formy. W żadnym wypadku nie należy jej zatem oceniać jako rażącej.